

**MIȘCĂRILE STUDENȚEȘTI DIN ANII 1922-1923.
CONSTITUIREA ȘI ACTIVITATEA LIGII APĂRĂRII
NAȚIONAL - CREȘTINE ÎN PRIMUL DECENIU INTERBELIC**

Corneliu CIUCANU

După primul război mondial societatea românească s-a confruntat cu o serie de probleme rezultate ale procesului complex de adaptare democratică legislativă și administrativă a noilor realități teritoriale, sociale, economice și etnice survenite după Marea Unire. Integrarea noilor provincii a impus, într-o primă etapă, depășirea greutăților și consecințelor războiului, dar mai ales relansarea procesului de dezvoltare/modernizare a țării¹. Societatea românească greu încercată de efortul de război, dar mai ales, soldații întorși de pe front cu o nouă conștiință de sine, așteptau cu nerăbdare reformele promise în vara lui 1917². Scăpată de ororile războiului societatea visa la o nouă Românie în care să nu mai existe abuz, corupție și politicianism, la un nou cadru legislativ care să anuleze vechile inegalități, la un nou organism statal bazat, în primul rând, pe sentimentul de apartenență, participare efectivă și solidaritate națională³. Reforma agrară și introducerea sufragiului universal au determinat modificări substanțiale în fizionomia social-politică și economică a țării, accelerând ritmul de desfășurare a procesului de modernizare și dezvoltare a structurilor instituționale democratice ale României interbelice. Atât reforma agrară, care s-a făcut în baza unei masive exproprieri, cât mai ales acordarea votului universal au permis intrarea în viața politică a unor noi segmente sociale, ignorate până atunci, care au erodat temelia economică și politică a marilor proprietari funciari grupați, cu precădere, în partidele conservatoare. Cele

¹ *Istoria Românilor*, vol. VIII, *România Întregită (1918-1940)* (coord. Ioan Scurtu), București, 2003, p. 31.

² Ne referim la modificările Constituției din iunie 1917 când s-a statuat votul universal și s-a promis o *dreaptă împroprietărire* țăranilor - soldați.

³ Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria Românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, 1999, p. 23 și urm.

două reforme contribuie esențial la reconfigurarea vieții noastre social-politice și produc serioase mutații la nivelul dinamicii vieții politice românești, respectiv, asupra regimului politic dintre cele două războaie mondiale⁴.

De asemenea, grupările politice trebuiau să se plieze pe noile realități, să redirectioneze mesajul politic către categorii mai largi ale populației, trebuiau să-și modifice discursul politic, să promită lichidarea corupției în administrație, pedepsirea profitorilor de război și stabilirea răspunderilor⁵.

După Marea Unire, așteptările și speranțele românilor erau considerabile și acut reclamate/vehiculate în presă, întruniri politice, societăți culturale și asociații civice. Totodată, cu elanul și idealismul specific vârstei, aceste credințe într-un viitor mai bun erau mult mai vehement exprimate în rândurile tineretului întors de pe front sau intrat, nu de mult timp, pe băncile facultăților⁶. Universitățile din Iași și București aveau să se confrunte cu un număr record de studenți proveniți din provinciile alipite în anul 1918. La cea mai veche universitate românească, la Iași, numărul studenților a crescut, ajungând de la 335 în anul 1914⁷, la peste 3000 în anul universitar 1918 - 1919⁸. La Universitatea bucureșteană s-a înregistrat, de asemenea, o creștere a numărului de studenți de peste 600% în mai puțin de două decenii⁹. Pătrunderea în universități a mai multor studenți ce aparțineau minorităților naționale, în special, celei evreiești, dar mai ales faptul că în diferite situații aceștia manifestau pe față simpatiile comuniste, a determinat diverse reacții la nivelul studenților români. Totodată, statistice consultate demonstrează că minoritatea evreiască deținea o pondere relevantă din totalul doctorilor, licențiaților și diplomaților universitari. Anuarul Statistic al României arată că în anul universitar 1935/1936, dintr-un total de 4700 de doctori, licențiați și diplomați

⁴ Corneliu Ciucanu, *Dreapta românească interbelică. Politică și ideologie*, Iași, 2009, p. 227-229.

⁵ Alexandru Averescu, *Răspunderile*, Iași, 1918 (ediția a II-a, C. Schifirneț), București, 1919, *passim*; Ioan Scurtu, *Din viața politică a României. Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc, 1918-1926*, București, 1975, p. 28.

⁶ Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *op. cit.*, p. 29-32.

⁷ DJANI, fond Universitatea Iași - Rectorat, dosar. 1003/1922, f. 428.

⁸ *Ibidem*, dosar. 893/1918, f. 85.

⁹ Armin Heinen, *Legiunea "Arhanghelul Mihail". Mișcare socială și organizație politică. O contribuție la problema fascismului internațional*, București, 1999, p. 110 (ediția originală, München, 1986).

universitari, 468 erau evrei, adică aproape 10%, iar în 1936/1937, dintr-un total de 5073 de absolvenți, 521 erau evrei, ceea ce reprezintă mai mult de 10%. În ceea ce privește numărul studenților, în anul universitar 1933/1934, dintr-un număr total de 29907 studenți, 9981 erau evrei, adică, 33,3%. Anul 1934 reprezintă maximul de referință al prezenței elementului universitar evreiesc deoarece după anul universitar 1934 s-a înregistrat o scădere a numărului studenților evrei, astfel că, în 1936/1937, dintr-un număr de 25650 de studenți, doar 2141 erau evrei, adică 8,3%. Cele mai populate centre universitare cu evrei au fost Iași și Cernăuți¹⁰. O statistică întocmită de Em. Vasiliu-Cluj la 1920 indica numărul mare de studenți de la aceste două universități. Astfel, la Universitatea din Cernăuți, la Facultatea de Farmacie, în semestrul de vară erau 174 de români și 574 de studenți evrei, iar la Facultatea de Drept – funcție de religia declarată – erau 237 de ortodocși (români și ruteni); 98 catolici; 26 luterani; 506 mozaici și 31 studenți de alte religii¹¹. La Universitatea ieșeană, numărul de studenți evrei era, de asemenea, considerabil. La Facultatea de Medicină: 547 români și 831 evrei; la Farmacie: 97 români și 299 evrei; la Facultatea de Litere: 351 români și 100 evrei; la Drept: 1743 români și 370 evrei, iar la Facultatea de Științe: 722 români și 321 evrei¹². Radiografia de mai sus era îngrijorătoare pentru oamenii politici cu vederi naționaliste, deoarece, în opinia lor, școala era un laborator de formare al elitei de mâine a României Mari. În acest sens A. C. Cuza și Ion Găvănescu, profesori universitari ieșeni, trăgeau un semnal de alarmă asupra compoziției etnice și a sentimentelor patriotice viitoarei clase conducătoare și asupra culturii naționale a statului național-unitar, rod al sacrificiilor seculare a poporului român¹³. Situația etnică a celor două universități moldovenești explică geneza curentului naționalist creștin în mediul studentesc și considerentele mișcării, puse sub egida lozincii *numerus clausus*, din decembrie 1922¹⁴.

¹⁰ *Ibidem*, p. 264.

¹¹ Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari*, vol. I, Sibiu, 1936, p. 97-100.

În cartea sa, Corneliu Codreanu analizează problema școlii românești apelând la datele statistice publicate de Em. Vasiliu-Cluj în *Situația demografică a României*, București, 1923.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, p. 102-106.

¹⁴ Vezi A. C. Cuza *Mișcările studentești și cauzele lor*, București, 1925, *passim*; idem, *Numerus clausus*, București, 1924, p. 2 și urm. De referință rămâne și

Raportul organelor de Siguranță subliniază faptul că studenții naționaliști provin, cu precădere, de la Facultatea de Drept și de la Facultatea de Medicină. Reținem, în acest context, statistica privind apartenența regională și etnică a studenților de la Facultatea de Medicină din Iași. Astfel, în anul întâi, din 456 de studenți înscriși, 342 erau din noile provincii, și marea lor majoritate din Basarabia și Bucovina. Dintre aceștia, o mare parte erau evrei. În anul doi erau 207 studenți, din care mai mulți de jumătate – 144 – erau din afara Vechiului Regat; în anul al treilea, din 266 de studenți, 160 erau din Basarabia și Bucovina; în anul patru, din cei 49 de studenți, doar 8 erau din noile teritorii (din Basarabia); în anul cinci, din cei 75 de studenți, 22 erau din Basarabia, unul din Bucovina și trei din Transilvania¹⁵.

În acest context descris de creșterea numerică a studenților evrei s-a produs o acutizare a ostilității studenților români față de cei evrei, mulți dintre ei cu declarate simpatii de stânga și chiar bolșevice. Studenții români s-au plasat instinctiv la dreapta, îmbrățișând ideile naționaliste și sub influența unor profesori naționaliști de la Universitatea ieșeană¹⁶. Activitatea Cercului Studenților Basarabeni de la Universitatea ieșeană, asociație condusă de Timotei Marin, Th. Văscăuțeanu, d-ra Cernăuțeanu, frații Derevici, d-ra Matievici, Ceaico-Ceaicovski¹⁷ „... socialistă și apoi afiliată deschis la Internaționala a III-a de la Moscova a provocat prima ciocnire serioasă cu elementele studențimii naționaliste române, reorganizată de C. Codreanu”¹⁸. Alături de documentele existente în arhiva Universității din Iași, fondul „Rectorat”, glisajul spre stânga bolșevică a unui segment important al studențimii de peste Prut a fost

discursul profesorului universitar ieșean, rostit de la tribuna Parlamentului și care argumentează necesitatea aplicării principiului *numerus clausus* în universitățile românești, după modelul practicat în Ungaria, încă din septembrie 1920 (*Minorități naționale din România. 1918-1925. Documente* (coord. Ioan Scurtu și Liviu Boar), București, 1995, p. 721-723; G. Asandului, A. C. Cuza. *Politică și cultură*, Iași, 2007, p. 137.

¹⁵ DJANI, fond Rectorat, dosar. 1000/1922, f. 286.

¹⁶ Corneliu Ciucanu, *Mișcarea legionară în Basarabia*, în *Europa XXI*, vol. XIII-XIV/2004 – 2005, *Românii între ruși și sovietici*, p. 121-124.

¹⁷ Lista cu numele liderilor Cercului Studenților Basarabeni, consemnată de documentul amintit a fost completată conform procesului verbal nr. 51 a ședinței Senatului Universității din Iași din 13 decembrie 1919 prin care se validau alegerile Comitetului Cercului Studenților Basarabeni. Vezi DJANI, fond Rectorat, dosar 897/1919, f. 492.

¹⁸ Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), fond 680, inv. 1, dos. 3457 (II), f. 672.

perceput și clasat, de organele informative, într-o sinteză a Biroului General de Siguranță din Basarabia din 24 noiembrie 1931. Materialul informativ, conceput în urma agitațiilor naționaliste și antievreiești de pe parcursul anilor 1930 și 1931, face un scurt istoric al începuturilor mișcării naționaliste la Universitatea ieșeană și modul în care a penetrat curentul cuzist (Liga Apărării Naționale Creștine) și, mai apoi, Legiunea Arhanghelul Mihail, în Basarabia. Documentul arată că: „...mișcarea condusă de Dl. Profesor A. C. Cuza prinde rădăcini tot mai temeinice în Vechiul Regat și prin intrarea în mișcare a lui a lui Corneliu Codreanu cu o serie întreagă de colegi de la Universitatea din Iași [fapt care] întărește simțitor organizația și ea se transformă în 1923 în Liga Apărării. Astfel, universitățile, dar, în special, facultățile de Drept și Medicină au devenit centre de agitație naționalistă, antibolșevică”¹⁹.

Totodată, resuscitarea naționalismului în mediul universitar românesc s-a dovedit a fi în strânsă legătură cu mișcările similare din statele vecine. În Ungaria, după răsturnarea regimului Bela Kun, care amenințase cu bolșevizarea țării, în septembrie 1920, a fost adoptat în învățământ principiul *numerus clausus*²⁰, iar în Cehoslovacia, ca reacție la numirea unui rector evreu în fruntea Universității din Praga, studențimea pragheză a manifestat zgomotos, reușind în cele din urmă demiterea acestuia de către minister. Astfel de mișcări apar după primul război mondial și în Austria, Polonia și Lituania²¹.

Disputa dintre studenții români și cei evrei s-a radicalizat în cadrul cercurilor studenților mediciști. Tensiunile acumulate în sălile de curs, la seminarii și în sălile de disecție amenințau să declanșeze un conflict deosebit de violent. Scânteia acestui conflict între studenții români și evrei a apărut în condiții cu totul spontane la Cluj, la Institutul de Anatomie al Facultății de Medicină, în data de 29 noiembrie 1922. Disputa a pornit de la aducerea și expunerea în sala de disecție a cadavrului unui evreu. La vederea acestuia, studenții israeliți s-au revoltat și au părăsit sala de disecție, solicitând predarea cadavrului comunității locale²². Comportamentul sfidător al studenților evrei a determinat imediat reacția colegilor lor creștini, care au declarat că refuză să intre în

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Nicolas M. Nagy-Talavera, *Fascismul în Ungaria și România*, București, 1996, p. 96.

²¹ Armin Heinen, *op. cit.*, p. 111.

²² *Ibidem*, p. 111-112; *Înfrățirea*, Cluj, an III, nr. 671, 30 noiembrie 1922, p. 2.

sala de disecție fără o reglementare clară privind originea și confesiunea cadavrelor supuse disecției, ca material didactic²³. În acest sens studenții mediciniști au adresat și un memoriu rectorului I. Iacobovici, cerând respectarea proporționalității cadavrelor destinate disecției²⁴. Vestea incidentului de la Cluj²⁵, s-a răspândit în întreaga țară stârnind reacții virulente în rândurile studenților români, dar, practic, mișcarea studențească va căpăta amploare și consistență prin implicarea studențimii ieșene și a unor cadre universitare de la Iași. Sub impresia evenimentelor de la Cluj, în capitala Moldovei, tulburările studențești au demarat la 5 decembrie 1922, când sediile ziarelor „Opinia” și „Lumea”, de orientare comunistă, au fost devastate și ziarele arse²⁶. La 6 decembrie, în Sala Pașilor Pierduți, o adunare a studenților ieșeni a formulat o serie de cereri adresate Rectoratului²⁷. Petiția studenților prevedea introducerea principiului *numerus clausus* în universitate, săli de disecție destinate special studenților evrei, eliminarea acestora din cămine²⁸. La întrunirea studențească a participat și rectorul Universității care a încercat să domolească spiritele agitate ale studenților²⁹. Deși disputa a început la Universitatea din Cluj, numărul mare al studenților evrei de la Universitatea ieșeană, lipsurile materiale, spațiul limitat de cazare, insuficiența sălilor de curs și a materialului didactic, au creat o stare de nemulțumire în rândurile studenților români de la Facultatea de Medicină din Iași, unde aceștia au fost sprijiniți și consiliați în acțiunile lor revendicative de către profesorul Corneliu Șumuleanu³⁰. De asemenea, aceeași situație o întâlnim și la celelalte instituții de învățământ superior din țară.

Mișcarea studențească apărută la Cluj și continuată în toate centrele universitare ale României Mari a fost îndrumată, instrumentată și, ulterior, captată de formațiunea politică grupată în jurul lui A. C. Cuza și N. C. Paulescu. De la înălțimea catedrei universitare, profesorul Cuza, prin intermediul unor studenți naționaliști fideli ideilor sale, a reușit să se situeze în fruntea mișcării studențești și să-i confere chiar o titulatură

²³ *Înfrățirea*, Cluj, an III, nr. 671, 30 noiembrie 1922, p. 2.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Aurora* din 2 decembrie 1922.

²⁶ *Opinia*, Iași, an XIX, nr. 4662, 8 decembrie 1922, p. 4.

²⁷ *Lumea* din 9 decembrie 1922.

²⁸ DJANI, fond Rectorat, dosar. 1000/1922, f. 120, 187.

²⁹ *Lumea* din 9 decembrie 1922.

³⁰ *Idem*, 10 decembrie 1922.

programatică³¹. Astfel, tulburările studențești din decembrie 1922 rămân cunoscute sub denumirea de *mișcarea numerus clausus*.

Independent de influența - categorică de altfel - exercitată de A. C. Cuza și Uniunea Național - Creștină (în frunte cu profesorul ieșean și N. C. Paulescu, profesor la Facultatea de Medicină din București)³² asupra mișcării studențești ieșene, reprezentanții studenților din toate centrele universitare s-au întâlnit, la 10 decembrie 1922, în aula Facultății de Medicină din București. La această întrunire studențească au participat peste 1000 de studenți, care au dezbătut problematica studențească și ultimele evenimente, legate de incidentele de la Cluj. În acest cadru, au avut loc discuții aprinse încheiate cu alegerea unui comitet de acțiune și votarea unei moțiuni. Comitetul de acțiune a fost constituit, în special, din studenții mediciști: Ion Simionescu, Constantin Dănulescu, Titus Jipescu, Dumitru Marinescu-Slatina, Titus Cureleanu, Richard Tătaru, Sergiu Băcescu, Mircea Constantinescu³³. Moțiunea votată în acest cadru a constituit actul de naștere al generației '22 și, totodată, manifestul - program al mișcării studențești, în care se specifica faptul că revendicările studențești nu se bazează pe considerente antisemite, de ordin rasial sau religios, și că obiectivul principal al mișcării studențești era asigurarea întâietății elementului românesc în universități și rezolvarea unor „probleme de ordin superior cultural național”³⁴.

Mișcările studențești din decembrie 1922 și revendicările explicate în vederea aplicării principiului *numerus clausus*, constituie momentul și argumentul fondator al generației de la 1922, după cum aveau să se definească mai târziu reprezentanții studenților, deveniți lideri ai mișcării național - creștine din anii '30. Prin aceste mișcări studențești, s-a parcurs o etapă semnificativă în geneza și evoluția Dreptei în România interbelică. În primul rând s-a creat un profund sentiment de solidaritate studențească, iar evenimentele legate de organizarea studențimii la nivel național, au făcut posibil contactul nemijlocit între liderii studenților din toate centrele universitare. În primul rând, ne referim la întâlnirea lui Corneliu Zelea Codreanu, liderul

³¹ Corneliu Z. Codreanu, *Pentru legionari*, vol. I, p. 112-116.

³² Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II/1, București, 1986, p. 144.

³³ Maria Someșan, *Mișcarea studențească din 1922*, în *Anuarul Institutului de Istorie Recentă*, vol. I, București, 2002, p. 196; G. Asandului, *op. cit.*, p. 147.

³⁴ *Ibidem*.

*Asociației studenților creștini*³⁵, cu Ion I. Moța, președintele Centrului Studențesc „Petru Maior” din Cluj, întâlnire, credem noi, determinantă în ecuația evoluției curentului național-creștin din perioada interbelică³⁶. Astfel, în august 1923, se desfășoară congresul conducătorilor și delegațiilor studențești din România. Autoritățile au interzis Congresul, dar lucrările și dezbaterile se desfășoară la Mănăstirea Cetățuia, în condiții de clandestinitate, prezidate de Ion. I. Moța. Discuțiile au urmărit evaluarea situației studențimii române după aproape un an de activitate protestatară și luarea deciziilor privind organizarea mișcării studențești. Totodată, Congresul a declarat ziua de 10 decembrie zi oficială a studențimii române și s-a pus problema intervențiilor necesare pentru a fi recunoscută de organismele statului și îndeosebi de către Ministerul Instrucțiunii. În acest moment, mișcarea studențească tinde să depășească limitele unei mișcări sindicale și să se implice politic. Acum se hotărăște oficial începutul luptei împotriva partidelor politice și se formează un comitet de acțiune alcătuit din Ionel Moța, Tudose Popescu, Ilie Gârneață și Corneliu Zelea Codreanu, adică viitorii lideri implicați în complotul studențesc din septembrie 1923³⁷. Ei sunt cei care au primit numele generic de *Văcăreșteni*, după locul de detenție în care au fost întemnițați de autorități, respectiv Mănăstirea Văcărești.

Un alt fapt semnificativ este, de asemenea, modul în care profesorul universitar ieșean, A. C. Cuza a reușit captarea principalilor lideri ai studenților. Rolul lui A. C. Cuza în continuarea acțiunilor revendicative de pe parcursul anului 1923 și în organizarea mișcării *numerus clausus*, a fost cu siguranță hotărâtor. În primul rând, prin cursurile sale de Economie politică, predate pe parcursul unui sfert de secol, profesorul ieșean a propovăduit încurajarea elementului românesc în toate domeniile, dar mai ales în Universitate. Discursurile sale au întreținut o atmosferă *rezistentă* a studenților față de imixtiunile autorităților în viața studențească și în universitate, față de presa de stânga și filosemită, pregătind, astfel, mișcarea de la finele anului 1922.

³⁵ DJANI, fond Rectorat, dosar 1026/1923, f. 45-47.

³⁶ Corneliu Zelea Codreanu, *op. cit.*, 1936, p. 115. Secondat de Al. Ghica, fostul său coleg de la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu, Codreanu a plecat la Cluj pentru a lua legătura cu liderii mișcării studențești și pentru a-i *recruta/inscrie* în noua organizație naționalistă pe cale de a se constitui (L. A. N. C.). La Cluj întâlnește Codreanu pe I. Moța și Corneliu Georgescu, viitorii fondatori ai Legiunii.

³⁷ Grigore Traian Pop, *Mișcarea legionară. Idealul izbăvirii și realitatea dezastrului*, București, 1999, p. 174-182; Armin Heinen, *op. cit.*, p. 114.

Chiar dacă nu s-a implicat direct în declanșarea evenimentelor de la Cluj, A. C. Cuza a susținut pe parcurs cauza protestatarilor, cum, de altfel, au făcut și alți profesori universitari. Aceștia au recunoscut condițiile precare din învățământul românesc și ascensiunea continuă a elementului evreiesc, pe toate planurile, dar în special în mediul universitar³⁸. Cert este că A. C. Cuza a reușit, pe parcursul anului 1923, deturnarea mișcării studențești de la obiectivele specifice sindicale, spre obiective radical - politice. Argumentația profesorului ieșean asupra principiului *numerus clausus* și insistența cu care l-a propovăduit, a determinat atragerea unui segment important al studențimii către formațiunea sa politică, înființată chiar în toiul turbulențelor studențești din anul 1923.

Constituirea și activitatea formațiunii politice intitulate Liga Apărării Național - Creștine a depins, indiscutabil, de personalitatea complexă a profesorului universitar A. C. Cuza. Acesta s-a născut la 8 noiembrie 1857, la Iași și era fiul lui Constantin Gh. Cuza și al Sevastiei Coroi, fiica postelnicului Ioniță Coroi. Tatăl său era văr primar cu Domnul Unirii, Alexandru Ioan Cuza, iar în anul marelui act de la 24 ianuarie a fost numit, mai întâi judecător, iar la 19 mai 1859, prefect de Ismail, probabil și grație faptului că făcea parte din familia Domnitorului. În toamna anului 1859 a fost ales candidat al Curții de Apel din Iași, în locul lui Damaschin Bojincă, ca mai apoi, în 1861, să fie numit membru al Curții de Apel. Din 1863, Constantin Gh. Cuza a practicat avocatura în București, pe lângă Curtea de Casație. Din căsătoria lui Constantin cu Sevastia se nasc doi copii, Petru și Alexandru, care rămân orfani de timpuriu, întrucât tatăl moare prematur, în 1866, la vârsta de 48 de ani, iar mama lor moare la scurt timp, în anul 1870³⁹.

Rămas orfan de ambii părinți la doar 13 ani, tânărul Alexandru face studiile primare la Iași, la Institutul privat al lui Anton Frey, pentru ca, mai târziu, în 1873, unchiul și epitropul său Panaite Cazimir să hotărască continuarea studiilor nepotului său, la Dresda. Marele Mihail Kogălniceanu a avut și el un rol determinant în călăuzirea primilor pași către înalta învățătură pentru tânărul Cuza, întrucât la recomandarea expresă a acestuia, adresată profesorului Julius Zachller, A. C. Cuza a

³⁸ A. C. Cuza *Mișcările studențești și cauzele lor, passim*; idem, *Numerus clausus*, p. 2 și urm; Ion Găvănescu, *Imperativul momentului istoric*, apud Corneliu Z. Codreanu, *op. cit.*, 1936, p. 104-106.

³⁹ Gheorghe Ghibănescu, *Cuzeștii*, București, 1912, p. 150-151.

fost declarat admis la Institutul Krause din Dresda⁴⁰. Înconjurat cu toată atenția pedagogică de către profesorul Albert Meesner, A. C. Cuza studiază cu pasiune literatura germană și greaca veche⁴¹. Timpul petrecut în orașul german, atmosfera propice studiului și grija aproape părintească arătată de profesorii săi sunt elemente definitorii, cu un caracter cvasi - inițiativ în procesul de educare și formare a personalității lui A. C. Cuza. Într-un interviu acordat fostului său student și fidel admirator, ziaristul Alexandru Cusin, Profesorul avea să declare cu nostalgie, peste ani, că mediul cultural german și-a pus hotărâtor amprenta asupra sa și că „timpul petrecut la Dresda, a fost cel mai fecund” sub aspectul conduitei intelectuale și morale⁴². În 1877, la Paris, Alexandru își dă bacalaureatul, obținând licența în litere și filosofie în 1881, după care se înscrie la Facultatea de Științe Juridice de la Paris. În perioada 1882 - 1886, A. C. Cuza a studiat la Facultatea de Drept de la Bruxelles, unde își dă doctoratul în științe politice și administrative (27 iulie 1882), iar în 29 ianuarie 1886, obține și titlul de doctor în drept⁴³.

Revenit în țară va fi ales ajutor de primar, în 1890, și deputat de către Colegiului al II-lea, din partea facțiunii „Tinerilor Conservatori” pe perioada 1892 - 1895. Integrat în cercul junimiștilor, A. C. Cuza cunoaște pe Eminescu, Creangă și pe Miron Pompiliu. Deși un apropiat al mediilor politice conservatoare de la Iași, A. C. Cuza a parcurs și o etapă socialistă în devenirea sa politică și literară. Prieten cu socialiștii Vasile Gh. Morțun și Constantin Mille, încă din timpul studenției derulate în capitala Belgiei, tânărul Cuza este introdus în anturajul literar al revistei „Contemporanul”, considerată în epocă tribuna oficială a ideilor democratice și socialiste. În mai 1885 își face debutul literar cu poezia *Ideal*, în prestigioasa revistă „Convorbiri literare”⁴⁴. Ca membru al *Junimii* politice dar și a celei literare, A. C. Cuza a găsit spațiu de exprimare în paginile revistei „Convorbiri literare”. A publicat poezii, epigrame, studii și articole politico-economice, iar în perioada 1902 - 1905 a fost cooptat în comitetul de redacție al revistei, alături de P. P. Negulescu, Grigore Antipa, Dimitrie Onciu, C. Rădulescu-Motru, P.

⁴⁰ *Porunca Vremii*, București, an V, nr. 417 din 8 iunie 1936, p. 45.

⁴¹ Grigore V. Coban, *Fenomenul A. C. Cuza*, Iași, 1939, p. 9.

⁴² *Porunca Vremii*, București, an V, nr. 417, p. 49.

⁴³ A. C. Cuza, *Memoriu asupra lucrărilor*, Iași, 1900, p. 4.

⁴⁴ Vezi poezia *Ideal*, în *Convorbiri literare*, București, an XIX, nr. 2 din 1 mai 1885.

Missir, Al. Philippide, Simion Mehedinți, Ludovic Mrazec⁴⁵. A. C. Cuza s-a opus inițiativei exprimate de Iacob Negruzzi de a transfera revista „Convorbiri literare” de la Iași în Capitală. Disputa este tranșată prin intervenția liderului junimist P. P. Carp, care a menționat dreptul lui Negruzzi de a dispune de soarta revistei întrucât aceasta era proprietatea sa. Din această neînțelegere, Cuza reține îndemnul lui Carp de a se fonda în Iași o nouă publicație, care să mențină linia ideologică și ținuta literară junimistă. În consecință, peste câțiva ani, în 8 octombrie 1889, va apărea primul număr al revistei „Era Nouă”, grație unui comitet de inițiativă format din A. C. Cuza, Petre Missir, N. Volenti⁴⁶. Sub acest aspect, remarcăm, încă o dată, dinamismul dovedit de A. C. Cuza în a lansa proiecte publicistice și a contribui cu perseverență și talent la reușita acestora. Astfel, în vara anului 1895, integrat fiind formațiunii conservatoare, tânărul Cuza a înființat ziarul „Vocea Iașilor”, în perspectiva alegerilor parlamentare din toamna aceluiași an⁴⁷.

Anul 1895 coincide și cu îndepărtarea lui A. C. Cuza de gruparea conservatoare, fapt ce va avea consecințe și sub aspectul colaborării acestuia cu revista „Convorbiri literare”, care l-a publicat din ce în ce mai rar. Odată cu publicarea unor articole cu un explicit caracter antiudaic în ziarul „România jună”, în paginile căruia se regăseau nume prestigioase ale culturii române ca Alexandru Vlahuță, C. Rădulescu-Motru, Ovid Densusianu, Simion Mehedinți, P. Dragomirescu, începe *aventura* naționalistă a lui A. C. Cuza. Deși taxată de unii drept un capriciu dialectic, noua orientare avea să-l definească doctrinar toată viața și să-i marcheze implacabil întreaga carieră politică⁴⁸. Datorită educației primite

⁴⁵ Gabriel Asandului, *op. cit.*, p.78.

⁴⁶ A. C. Cuza, *Amintiri de la Junimea din Iași*, în *Convorbiri literare*, București, anul LXX, nr. 5-7, 1937, p. 29-40.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 38.

⁴⁸ Opțiunea naționalist - creștină a lui A. C. Cuza a fost criticată din cauza etapei socialiste și atee parcursă de către acesta la începutul carierei sale publicistice și politice din anii deceniului nouă al secolului al XIX-lea. Contemporanii îi reproșau amicitia strânsă cu socialiștii din perioada studiilor de la Bruxelles și articolele și monologuri sociale de *stânga* publicate în *Contemporanul*. Adaptarea doctrinară de mai târziu a creștinismului și a *Evangeliei* pentru combaterea *iudaismului*, a Thorei și a Talmudului a creat confuzie printre cei care l-au cunoscut și citit în tinerețe în ipostaza de ateu convins. A rămas emblematic ciclul de epigrame dedicat *părintelui Damaschin*, în care vituperează cu talent și ironie defectele slujitorilor Bisericii:

“Damaschin sătul la Athos de-a bea vutcă cu stafide

O pornit în fuga mare cocoțat pe un biet măgariu;

în Germania și Franța, A. C. Cuza a cunoscut de timpuriu frământarea de idei specifică sfârșitului de secol XIX și a achiesat rând pe rând la socialism și mai apoi la naționalism. Eugen Weber observa că A. C. Cuza a început prin a fi ateu și socialist, evoluând ulterior „către un naționalism conservator, populist, tradiționalist, ostil liberalismului economic și democrației”⁴⁹. Deși semnat sub pseudonim, primul său articol a apărut în decembrie 1899 și s-a intitulat *Chestia evreiască*. Acest articol avea să-l lanseze pe o nouă orbită ideologică, una mai radicală, care impunea un angajament social-politic mult mai potrivit temperamentului său vulcanic și talentului oratoric de excepție. El a preluat și continuat tezele gânditorilor naționaliști ai secolului al XIX-lea – Dionisie Pop Marțian, P. S. Aurelian, B. P. Hașdeu și A. D. Xenopol – teze care argumentau încurajarea spiritului întreprinzător românesc, educarea românilor în direcția meseriilor și comerțului, combaterea alcoolismului considerată adevărată plagă socială și formarea unei burghezii autohtone puternice, capabilă să abordeze cu succes concurența neloială a agenților alogeni ai capitalismului și chiar să realizeze izolarea legislativă a acestora, întrucât blocau ascensiunea elementului autohton⁵⁰.

Un alt moment foarte important al carierei politice a lui A. C. Cuza a fost, desigur, activitatea sa în Partidul Naționalist Democrat, alături de marele istoric Nicolae Iorga. Din cauza deosebirilor de vederi asupra conduitei politice a formațiunii menționate, dar și a divergențelor existente între cei doi privind problema evreiască, A. C. Cuza, adeptul unei atitudini mai tranșante, după mai multe tentative de separare a părăsit definitiv partidul în 1920. În paginile ziarului „Naționalistul” din 1 octombrie 1922 se relatează momentul 7 aprilie 1920, când A. C. Cuza s-a separat politic de N. Iorga. După o perioadă de *espectativă* în care cei doi oameni politici au avut contacte sporadice și au sondat diverse alternative politice (profesorul ieșean a contribuit la nașterea Ligii Poporului), facțiunea de la Iași l-ar fi proclamat președinte al partidului pe A. C. Cuza și l-ar fi exclus pe marele istoric⁵¹.

După cum consemnam mai sus, înființarea Ligii Poporului în aprilie 1918, l-a găsit pe A. C. Cuza printre membrii fondatori alături de

Îi șoptise egumenul că-n Moldova se deschide

Facultatea de Cotnariu” (*Contemporanul*, București, an II, 1982-1983, p. 15).

⁴⁹ Hans Rogger, Eugen Weber (coord.), *Dreapta europeană. Profil istoric*, București, 1995, p. 391.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ Vezi *Naționalistul*, Iași, an IX, nr. 7 din 1 octombrie 1922.

Alexandru Averescu, Constantin Argetoianu, Matei Cantacuzino și Grigore Filipescu, dar micile fricțiuni dintre profesorul ieșean și Argetoianu, ca și lipsa de atitudine politică a generalului, l-au îndepărtat destul de repede de această formațiune foarte populară, de altfel, după terminarea războiului.

Încă din timpul luptei politice alături de reputatul istoric N. Iorga, în jurul lui A. C. Cuza se formează un nucleu de intelectuali cu vederi naționaliste și cu reale calități propagandistice. Amintim, în acest cadru, pe profesorul de la Facultatea de Medicină, Corneliu Șumuleanu, pe profesorul de Etică și Pedagogie, Ion Găvănescul, pe profesorul de germană de la Huși, Ion Zelea Codreanu, pe inginerul Bejan, arhitectul-șef al orașului Iași. După ruptura politică dintre N. Iorga și A. C. Cuza, gruparea de la Iași coordonată de A. C. Cuza, a urmat linia politică relevată de acesta din urmă și au înființat Partidului Naționalist Democrat - Creștin⁵². Totuși, gruparea naționalistă democrat-creștină era o organizație mai mult regională, cu simpatizanți doar din Iași și alte orașe și târguri ale Moldovei. Pentru a da o altă dimensiune programului său politic naționalist-creștin, în ianuarie 1922, împreună cu profesorul N. C. Paulescu, Cuza a pus bazele Uniunii Național-Creștine⁵³. Programul noii grupări, organizate la nivel național, prevedea ”lupta cu toate mijloacele legale pentru sprijinirea intereselor economice, politice și culturale ale românilor”⁵⁴ și denunța marea eroare a guvernanților cu privire la acordarea de drepturi cetățenești populației evreiești. Totodată, se sublinia că simpla împroprietărire fără acordarea mijloacelor de muncă a pământului și fără o bază sigură de desfacere a produselor favorizează specula intermediarilor evrei. De asemenea, se menționa faptul că votul universal folosește numai evreilor și că această problemă extrem de importantă pentru România (problema evreiască) se putea rezolva doar prin expulzarea israeliților din țară⁵⁵. În fruntea Comitetului de conducere al Uniunii se aflau: A. C. Cuza, N. C. Paulescu, Ion. Z. Codreanu, C. Șumuleanu, Alex. Naum și principesa Constanța Ghica (mama lui Grigore și Alexandru, colegi ai lui Corneliu Zelea Codreanu la Liceul

⁵² Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România 1918-1921*, București, 1971, p. 270.

⁵³ *Apărarea națională*, București, an I, nr. 1, 1 aprilie 1922, p. 1.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ *Ibidem*; vezi și Jean Ancel, *Contribuții la istoria României*, vol. I/1, București, 2001, p. 24.

Militar de la Mănăstirea Dealu și mai apoi la Facultatea de Drept din Iași). Se observă că în Comitetul respectiv apar toți prietenii politici ai lui A. C. Cuza, foști partizani ai acestuia din perioada coabitării politice alături de N. Iorga⁵⁶.

Peste câteva luni, în aprilie 1922, s-a lansat organul de presă al Uniunii Național Creștine. Oficiosul de partid purta titlul de „Apărarea Națională”, fiind principalul ziar al naționalismului - creștin și prima publicație din România care a avut pe frontispiciu svastica. Finanțarea ziarului era asigurată de N. C. Paulescu, copreședinte al formațiunii național - creștine⁵⁷.

Gruparea politică condusă de A. C. Cuza avea și o componentă studențească reductabilă. Odată cu mișcările studențești naționaliste, apărute la Universitatea ieșeană pentru a contracara organizațiile comuniste, mai mult sau mai puțin camuflate sub forma unor asociații studențești, în prim - planul acțiunilor studențești se va situa studentul de la Facultatea de Drept, Corneliu Zelea Codreanu⁵⁸. A. C. Cuza era nașul de botez al lui Corneliu, fiul profesorului Ion Zelea Codreanu, vechi combatant naționalist din perioada *mariajului* politic dintre Iorga și Cuza. Corneliu Zelea Codreanu a constituit inițial Cercul studențesc ”Ștefan Vodă”, apoi devenise președintele Societății Studenților în Drept, iar mai târziu, la 20 mai 1922, cu scopul de a fortifica mișcarea naționalistă, discipolul lui A. C. Cuza, Corneliu Zelea Codreanu, a pus bazele *Asociației Studenților Creștini*. Noua organizație își propunea să-i adune pe toți studenții care manifestau o atitudine naționalistă, antibolșevică. În activitatea sa de organizare a studenților, Codreanu a fost sprijinit și îndrumat de către Cuza și Șumuleanu care, de pe poziția lor de profesori universitari, puteau acorda girul moral - patriotic tuturor manifestărilor derulate în cadrul acestor asociații studențești⁵⁹. După spusele lui Codreanu, după o scurtă perioadă de timp, toată activitatea studențească va gravita în jurul noii societăți, care s-a impus prin dinamism și consecvență naționalistă în fața vechii structuri a Centrului Studențesc Iași. Conducerea Centrului Studențesc Iași era, de altfel, monopolizată de

⁵⁶ Vezi G. Asandului, *op. cit.*, p. 190-191.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 191.

⁵⁸ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II/1, p. 144-145.

⁵⁹ Corneliu Zelea Codreanu, *op. cit.*, 1936, p. 49 și urm.

un grupuscul compus din studenți cu vederi de stânga (Timotei Marin, Th. Văscăuțeanu, Mihail și Ipolit Derevici), susținuți de Rectorat⁶⁰.

În condițiile anului 1923, după declanșarea mișcărilor studențești sub lozinca *numerus clausus* și în strânsă conexiune cu dezbaterile Adunării Constituante de la București, unde se discuta acordarea de drepturi politice lărgite minorității evreiești, A. C. Cuza a hotărât înființarea unei noi formațiuni politice, care să creeze cadrul general de exprimare a tuturor asociațiilor și grupărilor naționaliste. Constituită la 4 martie 1923, Liga Apărării Naționale Creștine își datorează existența și doctrina discursului naționalist și notorietății politice a lui A. C. Cuza și sprijinului politic substanțial acordat de o serie de personalități universitare (Corneliu Șumuleanu, Ion Găvănescul, Traian Brăileanu, N. C. Paulescu, Ion Cătuneanu). Înființarea propriu-zisă a parcurs mai multe etape. Într-o primă fază, în cadrul unui serviciu religios desfășurat la Mitropolie, s-au sfințit 70 de steaguri ale noii formațiuni în fața unei asistențe formate din 10000 de oameni veniți din toată Moldova⁶¹. A doua fază s-a derulat la Universitatea din Iași unde, cu prilejul cinstirii memoriei unor mari personalități culturale (Simion Bărnuțiu, Mihail Kogălniceanu), în aula Universității, a avut loc ședința solemnă de constituire a Ligii⁶². A treia fază s-a petrecut în sala Bejan, când adunarea prezidată de generalul în rezervă Ion Tarnovschi, l-a ales președinte al noii formațiuni politice pe profesorul universitar A. C. Cuza⁶³. Noua grupare politică a avut de la început concursul unui segment important al studențimii, fapt ce a asigurat un spirit activ, radical. Odată cu sfințirea celor 70 de steaguri (pe fundal negru, chenar tricolor și zvastică la mijloc), „a aderat la Ligă întreaga studențime naționalistă din Bucovina, Basarabia și Moldova”⁶⁴.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 60-61.

⁶¹ G. Asandului, *op. cit.*, p.191-192.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ Corneliu Zelea Codreanu, *op. cit.*, 1936, p. 118-120; vezi și nota Serviciului Special de Siguranță din 5 martie 1923 în *Totalitarismul de dreapta în România. Origini, manifestări, evoluție*, (coord. Ioan Scurtu), vol. I, București, 1996, p. 113.

⁶⁴ Ioan Scurtu (coord.), *op. cit.*, 1996, p. 113. Dacă raportul agenților de Siguranță vorbește de „sfințirea” a 70 de steaguri și, deci, înființarea a tot atâtea unități județene ale L. A. N. C., Codreanu în *Pentru legionari*, indică doar 40 de steaguri. În consecință, înclinăm să acordăm credit lucrării memorialistice semnate de liderul legionar și considerăm că raportul Siguranței Generale este ușor exagerat.

Actul constitutiv al Ligii Apărării Naționale Creștine era, de fapt, un jurământ de credință față de elementele definitorii și de consistență istorică ale națiunii române (Biserică și Monarhie), față de simbolurile distincte ale noii formațiuni. Organele de Siguranță au urmărit cu interes procesiunea organizată la Catedrala Mitropoliei din Iași, sfințirea drapelului și legământul depus de membrii fondatori:

„Act de jurământ în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh

Astăzi, duminică 4 martie 1923, în catedrala Sfintei Mitropolii a Moldovei din Iași, asistând la oficierea serviciului divin, a parastasului întru pomenirea ostașilor români căzuți pe câmpul de luptă pentru apărarea nației și pentru libertatea și unirea nației românești.

Subsemnații profesori și studenți ai celor patru Universități: Iași, București, Cluj, Cernăuți și cetățeni delegați ai județelor României unite, ne-am constituit în Liga Apărării Naționale Creștine și după sfințirea drapelului am depus acest jurământ în fața altarului.

Jurăm credință sfintei Biserici a lui Iisus Christos, pe a cărui învățătură divină se va putea stabili pacea între nații.

Jurăm credință regelui României, care este întruchiparea dreptului la viață a nației românești și simțământului strămoșesc.

Jurăm credință drapelului Ligii Apărării Naționale Creștine cu semnul zvasticii, care este simbolul străvechii noastre dăinuiri, a voinței noastre de a ne păstra legea fără atingerea nației, fără amestec și pământul, fără împărțirea lui cu nimeni.

Așa să ne ajute Dumnezeu!”⁶⁵.

A. C. Cuza și L. A. N. C. se impun în peisajul politic de după primul război mondial, în prima decadă interbelică, drept vectorii principali ai naționalismului românesc. Oficiosul formațiunii a rămas ziarul „Apărarea Națională”, iar programul grupării cuziste, denumire atribuită Ligii în epocă, formula teze cu caracter general specifice, de altfel, și altor grupări politice. Elementul de noutate consta în abordarea virulentă a „chestiunii evreiești”⁶⁶, considerată vitală pentru societatea românească și de rezolvarea căreia depindea propășirea și viitorul statului

⁶⁵ *Ibidem*; Armin Heinen, *op.cit.*, p.112. Istoricul german confirmă faptul că Liga a „reunit profesori și studenți ai celor patru universități și delegații din 42 de județe”; Dana Beldiman, Corneliu Beldiman, *Dreapta românească. Elemente de organizare militară*, în *Arhivele totalitarismului*, București, an VIII, 2000, 1-2, p. 34-35. Autorii expun jurământul depus de membrii L. A. N. C.

⁶⁶ Dimitrie P. Pascu, *A. C. Cuza, economist și doctrinar al naționalismului*, București, 1937, p. 33-34.

român⁶⁷. Principiile de bază ale noii formațiuni vizau: „apărarea regalității și a monarhiei constituționale”, „educația națională și creștină”, „recunoașterea ortodoxiei ca principală religie în statul român”, „combaterea luptei de clasă” și „rezolvarea problemei evreiești”, preconizată prin „eliminarea completă și neîntârziată” a acestora din viața politică, socială și, mai cu seamă, economică a țării. Programul L. A. N. C. prevedea revenirea la articolul 7 din vechea Constituție, limitarea locurilor unde se puteau așeza evreii, *numerus clausus* raportat la toate domeniile de activitate, soluționarea revendicărilor mișcării studentești și redeschiderea universităților⁶⁸. Liga propunea, totodată, o serie de acțiuni ale maselor prin organizare de conferințe la orașe și sate, de manifestări religioase, culturale și sportive, înființarea de asociații cooperatiste și bănci rurale, încurajarea înființării de școli profesionale de comerț și meserii, sprijinirea întreprinderilor românești prin acțiuni politice și parlamentare, prin publicații, pentru „trezirea conștiinței și energiilor naționale - morale și religioase”⁶⁹.

L. A. N. C. a afișat și dezvoltat o simbolistică aparte, absolut originală în peisajul propagandistic al vremii. O analiză atentă a recuzitei cuziste, ne întărește convingerea că întregul arsenal de steaguri, icoane, insigne, prapori etala un sincretism național - religios, cu valențe atât creștine, cât și păgâne. Zvastica a fost adoptată ca simbol oficial al Ligii în 1923, dar în scrierile doctrinare ale lui A. C. Cuza, încă de la 1910, aflăm explicații – oarecum hazardate și forțate – referitoare la vechimea și conotațiile magico – religioase ale zvasticii pe teritoriul carpato - danubiano - pontic. Interesul profesorului ieșean privind zvastica, a devansat în timp adoptarea de către naziști a acestui semn distinctiv. El arăta că semnul zvasticii apare pe patrafirul preoților, pe acoperământul sfintelor moaște și chiar la icoana Maicii Domnului de la Mitropolia din Iași. A. C. Cuza arăta că: „Zvastica este în legătură cu cultul solar și apare în acele țări în care a trăit *rasa pelascică*, pe care o găsim la începuturi în țările noastre” și că este „semnul distinctiv al rasei arice și în special al ramurei tracilor, din care ne tragem prin daci”. Pentru a anula orice eventuală acuzație de mimetism sau legătură cu național - socialismul german, profesorul ieșean preciza că, prin vechimea ei pe meleagurile noastre, „Zvastica este, dar, în primul rând a noastră,

⁶⁷ Armin Heinen, *op. cit.*, p. 112.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ A. C. Cuza, *Călăuza bunilor români*, ed. a III-a, Iași, 1927, p. 27.

românească, prin descendență din arii, traci și daci”, iar faptul că L. A. N. C. a adoptat acest simbol, subliniază legătura cu trecutul, dar și imperativul păstrării identității naționale pe viitor⁷⁰.

Conducerea L. A. N. C. era asigurată de Consiliul Central, Marele Consiliu și Marea Adunare Națională (organisme la nivel central); de Inspectoratul regional și Adunarea regională (organe ale partidului cu autoritate asupra unităților teritoriale mari, provincii și regiuni); organele la nivel județean (Președintele organizației pe județ, sprijinit de un Consiliu județean și o Adunare județeană); organe comunale formate din Președinte, Consiliu și Adunare, toate cu atribuții locale⁷¹.

Pentru a răspândi cu succes dezideratele noii formațiuni politice, liderii și susținătorii Ligii au organizat un adevărat aparat propagandistic, format din ziare și reviste, dar și un bine pus la punct sistem de distribuție, în special la sate, unde presa ajungea mai greu. În primul rând, subliniem activitatea publicistică și doctrinară a ziarului „Apărarea națională” (București), oficiosul central al L. A. N. C., dar menționăm și alte organe de presă, care au contribuit la afirmarea politică a noii grupări naționaliste: „Naționalistul” (Iași); „Înfrățirea românească” (Cluj); „Unirea” (Craiova); „Deșteaptă-te române” (Ploiești); „Solidaritatea creștină” (Brăila); „Lupta națională”, „L. A. N. C. - ea”, „Sentinela” (Focșani); „Chemarea” (Botoșani); „Frăția creștină” (Galați); „Strălucitorul” (Constanța); „Ogorul nostru” (Turnu Severin); „Voința poporului” (Arad)⁷².

Așa cum s-a exprimat încă de la constituire, L. A. N. C. se dorea „o tovărășie frățească, de luptă și nu de partid”⁷³ și realiza cadrul politic pentru eventuale colaborări sau fuziuni. În ideea consolidării noii formațiuni, s-au făcut eforturi pentru a se apropia de alte grupări cu ideologie apropiată. Marea notorietate politică de care se bucura A. C. Cuza îl recomanda drept liderul cel mai indicat pentru reunirea tuturor grupărilor naționaliste, în cadrul unui organism politic mult mai vizibil în peisajul vieții publice românești. Astfel, la 10 septembrie 1925, conducerea L. A. N. C. a demarat negocieri cu liderii unor grupări naționaliste, apropiate ca ideologie. La 18 septembrie 1925 a avut loc

⁷⁰ Idem, *Învățătura lui Iisus, Iudaismul și teologia creștină*, Iași, 1925, p. 33-34. Vezi și G. Asandului, *op. cit.*, p. 193.

⁷¹ A. C. Cuza, *op. cit.*, 1927, p. 27; vezi și Gabriel Asandului, *op. cit.*, p. 196.

⁷² *Apărarea națională*, București, III, nr. 1, 15 noiembrie 1925, p. 1; vezi și G. Asandului, *op. cit.*, p. 199.

⁷³ *Naționalistul*, Iași, XIII, nr. 1 din 15 noiembrie 1925.

fuziunea prin absorbție dintre L. A. N. C, Acțiunea Românească (grup politic transilvănean de tendință maurrasiană), Fascia Națională Română⁷⁴ și Societățile Arcășești din Bucovina⁷⁵. Formațiunile care au fuzionat cu L. A. N. C. avuseseră o existență efemeră și erau slab reprezentate în teritoriu. Întreaga activitate se baza pe conferințele și întrunirile publice organizate de câteva grupuri de inițiativă, dar fără prea mare impact asupra opiniei publice. După absorbția lor, A. C. Cuza a fost recunoscut ca președinte, iar funcțiile de vicepreședinți au fost ocupate de prof. dr. Nicolae Paulescu, prof. dr. Corneliu Șumuleanu și prof. dr. Valer Pop⁷⁶.

Ca număr de membri, organizare și distribuție în teritoriu, Fascia Națională Română a fost cea mai importantă grupare din cele care au fuzionat prin absorbție cu L. A. N. C. Înainte de celebrul marș asupra Romei, fascismul a devenit sursă de inspirație și pentru un grup de intelectuali clujeni, care înființează o asociație numită *Movimento nazionale fascista italo-romeno*, grație eforturilor susținute ale Elenei Bacaloglu, o ziaristă stabilită în Italia. La sfârșitul anului 1922 s-a constituit F. R. N., care a avut inițial mai multe nume: *Liga Națională* sau *Salvatorii Patriei*. Adepții Elenei Bacaloglu au aderat la organizația *Salvatorii Patriei* și împreună au întemeiat Fascia Națională Română⁷⁷.

⁷⁴ G. Asandului, *op. cit.*, p. 200.

⁷⁵ *Ibidem*. Cooptarea liderilor *arcașilor* bucovineni de către Liga cuzistă și mai apoi de către Legiune este consemnată și de preotul Ion Dumitrescu-Borșa în lucrarea sa memorialistică *Cal troian intramuros*, București, 2005, p. 42. De altfel, Sebastian Erhan, *căpitan* de arcași bucovineni este unul din liderii legionari de frunte ai Mișcării (cf. Petre Pandrea, *Jurnal de filozofie politică. Memorii penitenciare*, București, 2001, p. 204. Vezi și Dana Beldiman, Corneliu Beldiman, *op. cit.*, p. 34-35). De asemenea prezența societăților arcășești bucovinene în cadrul manifestărilor legionare este semnalată și de poetul Dumitru Leontieș. Cu prilejul unei vizite a lui Corneliu Codreanu la Câmpulung, pentru primirea *Căpitanului* s-au adunat „câteva sute de legionari, în frunte cu șeful județului, avocat și comandant legionar- ajutor Lazăr Sagin, având lângă el pe comandant - ajutor Sebastian Erhan, un țaran cât un munte, șeful arcașilor din județul Câmpulung și figură legendară” (cf. Dumitru Leontieș, *Cum l-am cunoscut pe Căpitan în Mărturii despre Legiune. Patruzești de ani de la întemeierea Mișcării Legionare (1927-1967)*, Cluj-Napoca, 1967, p. 106.

⁷⁶ G. Asandului, *op. cit.*, p. 200. Vezi și *Actul de unire*, semnat de cei 26 de reprezentanți ai Fasciei, Acțiunii și ai Ligii, care hotărâu „contopirea” Fasciei și Acțiunii în cadrul L. A. N. C., sub conducerea profesorului Cuza (Gh. T. Pop, *Characterul antinațional și antipopular al activității Partidului Național Creștin*, Cluj-Napoca, 1978, p. 52.

⁷⁷ I. Scurtu (coord.), *op. cit.*, 1996, p. 316; Armin Heinen, *op. cit.*, p. 107-108.

Fondatorii formațiunii erau: dr. D. Pădeanu, ziaristul Titus Panaitescu Vifor, maiorul Gh. Băgulescu de la Școala de război, Gh. Lungulescu, ofițer în rezervă, Vasile Spătaru, ing. D. Rădulescu⁷⁸. Publicat în 1924, programul Fasciei prevedea un standard de viață mai ridicat, loialitate față de Monarhie, expulzarea străinilor intrați în țară după 1914, eradicarea corupției, măsuri de instruire și înființarea de cooperative agricole pentru creșterea randamentului în agricultură⁷⁹. Adoptarea modelului italian, bazat pe dinamica autorității de stat⁸⁰, i-a condus pe liderii Fasciei române la concluzii antiparlamentare și antidemocratice. Ei militau pentru desființarea Parlamentului și instituirea unei dictaturi naționaliste, din cauză că atât forul legislativ, cât și puterea executivă erau înfeudate grupurilor de interese, care au sprijinit obținerea mandatelor și a majorităților și că întreaga politică de partid era substituită intereselor imediate, electorale⁸¹. Fascia Națională Română a avut filiale în mai multe orașe din țară: București, Timișoara, Arad, Cluj, Focșani, Iași și Câmpulung Moldovenesc și număra în jur de 1500 de membri, recrutați, mai cu seamă, dintre studenți, funcționari și militari⁸².

În 1919 s-a constituit la Cluj organizația naționalistă *Frăția de cruce*, condusă de avocații Amos Frâncu și Liviu Ghilezan⁸³. Tot la începutul deceniului trei s-a întemeiat în orașul de pe Someș „Acțiunea Național - Creștină”, din inițiativa profesorilor universitari I. Cătuneanu, A. Ciorte, Iuliu Hațieganu, a avocatului Em. Vasiliu-Cluj și a unui grup de studenți în frunte cu Ion Moța, președintele Centrului Studențesc „Petru Maior”⁸⁴. În 1922, Frăția de Cruce a fuzionat prin absorbție cu Acțiunea Național - Creștină. Noua formațiune încerca să imite, într-o formă extrem de clară, modelul dreptei franceze, statuat doctrinar de contribuțiile lui Ernest Renan, Maurice Barrés, Ch. Maurras, Georges Valois⁸⁵. Apropierea „Acțiunii Naționale” de la Cluj de formațiunea cuzistă, a fost sprijinită și de grupul de studenți naționaliști clujeni, în frunte cu Ion. I. Moța. Tânărul lider de la Cluj intră în contact cu

⁷⁸ G. Asandului, *op. cit.*, p. 200.

⁷⁹ Armin Heinen, *op. cit.*, p. 1008. Vezi și Dragoș Zamfirescu, *Legiunea Arhanghelul Mihail de la mit la realitate*, București, 1997, p. 51.

⁸⁰ Dragoș Zamfirescu, *op. cit.*, p. 46

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² Armin Heinen, *op. cit.*, p. 201; G. Asandului, *op. cit.*, p. 201.

⁸³ I. Scurtu (coord.), *op. cit.*, 1996, p. 181-185.

⁸⁴ Corneliu Z. Codreanu, *op. cit.*, 1936, p. 123.

⁸⁵ Vezi Guy Hermet, *Istoria națiunilor și a naționalismelor în Europa*, Iași, 1997, p. 157-163 (ediția originală, Paris, 1996).

organizațiile ieșene și în special cu profesorul Cuza și cu șeful studenților naționaliști, Corneliu Codreanu, în timpul mișcării *numerus clausus*. Unii dintre liderii studențimii clujene se vor transfera la Universitatea din Iași, pentru a continua activitatea politică în noile structuri: L. A. N. C. și, mai târziu, Legiunea Arhanghelul Mihail (Corneliu Georgescu, Ion Banea, Ion Eremeiu).

Apariția oarecum forțată, evoluția scurtă și impactul precar în societatea românească a acestor organizații, demonstrează că tentativele de imitare a formațiunilor de dreapta occidentale au fost sortite eșecului. După marea criză economică și în special după afirmarea național - socialismului în Germania, tentația de a copia modelul german, mai ales, a reapărut. În viața politică românească apare chiar un Partid Național - Socialist, condus de colonelul Ștefan Tătărescu. Fuziunea L. A. N. C. cu gruparea politică a lui Octavian Goga, imprimă un nou ritm organizațional, de inspirație nazistă Partidului Naționalist Creștin, rezultat în urma înțelegerii politice dintre Goga și A. C. Cuza⁸⁶. În acest moment se conturează și interesul crescând al unor cercuri politice de la Berlin față de unele formațiuni politice românești⁸⁷.

Evoluția formațiunii cuziste în anii '20, se racordează, sub aspectul activismului politic, la frământările și mișcările studențești apărute la Iași și Cluj, organizate, mai apoi, de un grup de tineri energici și foarte hotărâți în frunte Corneliu Codreanu, Ion I. Moța, Ilie Gârneață, Corneliu Georgescu, Radu Mironovici, Ion Banea ș. a. Mediatizarea așa - numitului „complot studențesc”, soldat cu arestarea și detenția grupului lui Codreanu la închisoarea Văcărești, procesul și achitarea *conspiratorilor*, a contribuit la creionarea unei aure de erou și de neîmpăcat luptător naționalist lui Codreanu, dar s-a realizat, evident, și un transfer imens de popularitate către profesorul A. C. Cuza și formațiunea sa, recunoscut fiind rolul de mentor și de doctrinar al Profesorului. În această perioadă se ia hotărârea construirii unui cămin studențesc pentru studenții naționaliști. Necesarul de cărămizi avea să fie asigurat prin muncă voluntară prestată de studenții organizați de Codreanu. Astfel, iau ființă cărămidăria de la Ungheni și tabăra de muncă de la grădina doamnei Ghica din Copou - Iași, care avea rolul să deservească tabăra de la Ungheni. Supravegheați îndeaproape de prefectul de poliție Constantin Manciuc, provocați permanent de agenți,

⁸⁶ Armin Heinen, *op. cit.*, p. 102, 228-229.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 234-238.

supuși la tratamente vexatorii (arestări, bătăi, umilințe), studenții intră în conflict deschis cu Manciu, considerat artizanul tuturor ingerințelor. Tensiunile dintre tineri și autorități au declanșat o anchetă a ministrului de interne, care a confirmat abuzurile prefectului și, în consecință, se aștepta demiterea lui. Atmosfera a fost însă inflamată de decorarea și numirea onorifică a prefectului drept „Comandor al Coroanei” și avansarea subalternilor săi pentru „merite deosebite”. Conturându-se ideea complicității guvernului la actele de samavolnicie ale autorităților locale ieșene și, mai ales zvonul că Manciu nu va plăti pentru abuzurile sale, în timpul procesului studentului Comârzan, constituit în parte vătămată împotriva prefectului, Corneliu Codreanu, avocat al acuzării, îl împușcă pe Manciu pe treptele Tribunalului, în urma unei altercații verbale violente între cei doi. Incidentul de la Iași, contrar așteptărilor, conduce spre creșterea simpatiilor populare la adresa lui Codreanu și a notorietății acestuia și nicidecum la oprobriul public. Cauzele acestui tragic deznodământ, motivațiile complexe expuse de inculpat în timpul procesului, mutat de la Iași la Focșani și mai apoi la Turnu Severin (considerat drept un fief electoral al guvernului liberal, ar fi trebuit să asigure influențarea judecătorului și a juraților în sensul condamnării), amplele demonstrații de solidaritate cu acuzatul, depozițiile vehemente ale martorilor apărării și, în final, achitarea lui Codreanu, toate aceste elemente au determinat declanșarea unui puternic val de simpatie pentru mișcarea politică a profesorului Cuza, beneficiarul imediat al *turbulențelor* tinerilor săi adepți.

Pe fondul popularității crescânde a lui A. C. Cuza și a formațiunii sale în urma ultimelor evenimente, în septembrie 1925, după cum am relatat mai sus, are loc fuziunea L. A. N. C. cu două grupări naționaliste cu program și ideologie asemănătoare: Acțiunea Națională Română și Fascia Națională Română. Tot în toamna lui 1925, însă, au loc primele fricțiuni între Codreanu și profesorul Cuza, pe fondul unor divergențe privind tactica și strategia de organizare, funcționare, dar mai ales de exprimare și activitate politică efectivă a Ligii. În esență, diferendele între mentor și discipol se circumscriu disputei privind locul și rolul doctrinarului și conferențiarului în raport cu organizatorul și activistul. Dacă A. C. Cuza era admirabil ca ideolog al mișcării, Codreanu era un excelent organizator de teren. Dacă profesorul Cuza dorea afirmarea ideii naționale în limitele descrise de Constituția de la 1923 și în cadrul luptei parlamentare, utilizând metodele tradiționale confirmate de confruntările politice antebelice (întuniri publice, conferințe, constituirea de asociații

și societăți cultural - religioase și sportive, sprijinirea înființării de bănci și întreprinderi românești), Codreanu afișa frecvent rezerve privind regimul parlamentar și era un vehement acuzator al curențelor democrației românești⁸⁸. El voia o mișcare structurată cvasi-cazon, cu o ierarhie bine stabilită și liber asumată, o mișcare rezultată în urma unui proces interior de conștientizare a „pericolelor” ce pândesc societatea românească și, totodată, un curent novator și regenerativ al vechilor virtuți românești. Este foarte adevărat că și instrumentele de propagandă preconizate de A. C. Cuza au fost larg utilizate mai târziu de Mișcarea Legionară, cu precădere în anii '30 (întruniri publice, presă, conferințe organizate în special de intelectualii grupați în cuiburile Grupului „Răzleți” sau în cuibul „Axa”, Comerțul Legionar, Cooperativa de Consum Legionar, întreprinderea fraților Manoilescu de la Șorecani cu personal muncitor eminent legionar ș. a.). Diferențele constau în maniera de abordare a acestor probleme. Inițiativele legionare depășesc stadiul de proiect și confirmă, în cele mai multe cazuri, seriozitatea asumării programului și finalității sociale (construirea de școli, cantine, sanatorii și biserici).

Participarea L. A. N. C. la alegerile parlamentare din 25 mai 1926, a confirmat, în principiu, existența unui electorat predispus acordării voturilor curentului naționalist - antisemit. Pe întreaga țară, Liga obține 124778 de voturi, reprezentând 4,76% și zece locuri de deputat⁸⁹. Majoritatea voturilor este recoltată din județele din Moldova, unde s-a făcut simțită propaganda cuzistă și unde exista o minoritate evreiască apreciabilă și destul de activă, fapt care ar explica frustrările populației românești și, în replică, receptarea la scară largă a mesajului naționalist - creștin și deci canalizarea votului spre L. A. N. C. Deși au fost depuse liste în toate județele basarabene, în condițiile existenței unei comunități evreiești poate mult mai active în comerț, industrie, activități bancare decât în Vechiul Regat, aspect care la prima vedere ar acredita o acută sensibilizare a populației românești la retorica antievreiască, totuși, gruparea cuzistă a obținut rezultate irelevante. Cauzele popularității precare a Ligii, țineau în primul rând de slaba organizare și propagandă a filialelor basarabene, dar și de neglijarea evidentă a activității politice din partea forurilor conducătoare de la Iași. Totodată, minoritatea evreiască mult mai bine organizată în societăți cultural - religioase și sportive, gen

⁸⁸ Corneliu Z. Codreanu, *op. cit.*, 1936, p. 282-291.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 273.

Liga Culturală Evreiască și Maccaby Chișinău, era capabilă de rezistență și chiar *contraofensivă* la acțiunile de propagandă antisemită. Posibil ca, în această fază, populația să fi fost timorată de unele acțiuni de intimidare - provocare orchestrate de minoritarii evrei. Astfel, menționăm tulburările ivite la finele anului 1926, când o delegație studentescă din toate centrele universitare ia hotărârea să viziteze Basarabia și Chișinăul la invitația expresă a Î. P. S. Arhiepiscop Gurie, întrucât, la 8 noiembrie același an, se înființase Facultatea de Teologie la Chișinău⁹⁰. În acest context, după cum informează o notă - sinteză a Direcției de Poliție și Siguranță, remisă Ministerului Afacerilor Externe, mai mulți tineri evrei, membri ai organizațiilor amintite, au așteptat garnitura de tren cu studenți în gările de pe traseul Iași - Chișinău, proferând injurii la adresa studenților naționaliști. Raportul sesizează caracterul periculos, paramilitar al Asociației Maccaby „...care sub formă de asociație sportivă pregătește tineretul evreiesc pentru rezistență, agitație și chiar luptă împotriva populației creștine” și că, realmente reprezintă chiar „...puterea armată a evreilor iar Liga Culturală Evreiască are un caracter conspirativ” și că „ascunde idei, planuri și acțiuni subversive”, fiind implicată în toate acțiunile „teroriste și comuniste care s-au făcut în decurs de nouă ani în această provincie”⁹¹. Nota informativă mai arată că: „Atitudinea provocatoare și agresivă a evreilor se datorește și faptului că au fost încurajați chiar de elementele subversive de peste Nistru care au găsit un nou prilej de agitație”, prezentând ca argument capturarea, la 9 decembrie 1926, a unui transport de arme și muniții făcut cu barca peste Nistru, din Ucraina sovietică. Armamentul ușor, specific luptelor de stradă și activității în clandestinitate (revolvere și cartușe), era destinat „elementelor subversive evreiești din Chișinău, care se pregăteau în vederea unor eventuale ciocniri cu studenții anunțați a reveni în Chișinău, în ziua de 10 decembrie 1926”⁹².

La Chișinău, după oficierea slujbei religioase și după dineul oferit de mitropolit, delegația studentescă a vizitat mai multe instituții publice din oraș, fiind continuu apostrofată de grupuri de evrei, iar la plecare, în gara Chișinău au fost atacați și chiar răniți⁹³. Incidentele au continuat pe

⁹⁰ Arhiva Serviciului Român de Informații (A. S. R. I.), fond *Diverse*, dosar 844, f. 238-239, în I. Scurtu (coord.), *op. cit.*, 1996, p. 585-586.

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ *Ibidem*, p. 588-589. Altercațiile din gara Chișinău s-au soldat cu doi răniți din tabăra studenților. Printre victime și Ilie Gârneață, șeful delegației, un vechi camarad al

drumul de întoarcere spre Iași. În gara Vistierniceni, un alt grup de tineri evrei a tras cu revolverele în vagoanele ocupate de studenți, iar în gara Călărași, „oraș eminent evreiesc”, a izbucnit o adevărată încăierare, între un grup de evrei „înarmați cu ciomege și bolovani” și studenții care au coborât din tren și au ripostat. Busculada a avut drept urmări spargerea unor geamuri ale prăvăliilor – probabil evreiești – din gara Călărași și rănirea a patru studenți și doi evrei și este tratată în nota informativă ca reacție a studenților la „atitudinea permanent ostilă a evreilor, de modul cum au fost întâmpinați în Chișinău, unde prima dată veniseră în vizită la frații lor, indignați de atacul de la Vistierniceni, de rănirea însăși a conducătorului lor și de manifestările provocatoare a evreilor din Călărași atât la venirea, cât și la înapoierea lor prin această localitate”. Actele ostile au continuat și după plecarea studenților. Minoritarii evrei „cutreierau în grupuri compacte străzile și terorizau pe locuitorii creștini” iar doi învățători – originari, se pare, din Vechiul Regat – au fost apostrofați cu lozinca „Jos România” și cu îndemnul de a pleca „din Basarabia cu tot cu Ferdinand al vostru, că altfel vă dăm noi afară”. La Chișinău, „evreii s-au dedat la o serie de acte de violență contra studenților din localitate, pe care îi pândeau noaptea pe la răspântiile străzilor și chiar în fața localului Facultății de Teologie, înarmați cu boxuri, cuțite, bastoane etc”⁹⁴. Documentul emis de organele informative românești arată, cu lux de amănunte, atitudinea provocatoare și violentă a unor minoritari evrei, indicând numărul și numele victimelor, profesia, domiciliul și contextul în care au fost agresați. Rigurozitatea cu care este concepută această notă - sinteză și rostul ei propriu - zis (servea Ministerului Afacerilor Străine, pentru o bună informare asupra situației, în condițiile unei puternice campanii externe de discreditație a României, în baza unor ridicole dezinformări referitoare la „atrocitățile antisemite din Basarabia”), impune o discuție mai amplă privind atitudinea diasporei și a organizațiilor evreiești față de evenimentele din decembrie 1926 și față de pretinsul antisemitism al autorităților române interbelice. Și în cazul semnalat la sfârșitul anului 1926, s-a făcut o intensă propagandă privind antisemitismul, violențele și pogromurile

lui Codreanu, participant la toate agitațiile studențești de la începutul anilor '20 și la așa numitul „complot studențesc”, viitor membru fondator al Legiunii și, din 1936, comandant al Bunei Vestiri, alături de ceilalți „Văcăreșteni”.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 592.

antievreiești⁹⁵. La o analiză mai atentă, mediul electoral dintre Prut și Nistru, datorită minorității evreiești bine reprezentate, oferea cadrul propice infiltrării și acțiunii propagandiștilor naționaliști. Permeabilitatea societății românești basarabene la infiltrarea discursului antisemit și existența unui orizont de așteptare bine conturat, grefat pe *chestiunea evreiască*, a suscitat interesul formațiunilor radicale de dreapta. Este adevărat că o abordare mai hotărâtă a organizării de filiale în județele de peste Prut, s-a efectuat după 1930, poate și din cauza crizei *statutarilor*, cu care s-a confruntat L. A. N. C. în anul 1927. Acesta este momentul în care, o serie de personalități ale partidului au fost excluse din Ligă de către A. C. Cuza sau și-au dat demisia, constituind așa numita L. A. N. C. - Statutar. Acest grup politic întrunea vechi naționaliști și tovarăși de luptă și de idei ai lui A. C. Cuza: vicepreședintele L. A. N. C., profesorul Corneliu Șumuleanu, Ion Zelea Codreanu, Valeriu Pop, dr. Haralamb Vasiliu, prof. Gh. Cârlan. Cei enumerați mai sus au protestat împotriva excluderii colegului lor, deputatul de Câmpulung, Paul Iliescu. Printre susținătorii grupului protestatar s-au situat, de la începutul crizei, generalul I. Macridesco, profesorul Traian Brăileanu de la Universitatea din Cernăuți, Hristache Solomon, profesorul I. Cătuneanu de la Universitatea clujeană⁹⁶.

Procentajul obținut de L. A. N. C. în alegerile din 1926, a fost considerat un real succes, dar în loc să-i ambiționeze pe liderii formațiunii în activitatea de organizare și propagandă, mai mult i-a demobilizat. Obținerea mandatelor de deputat, a condus la transformarea Ligii într-o formațiune parlamentară, oarecum împăcată cu noile perspective și cu noile arme politice pe care le oferea parlamentarismul. A. C. Cuza a revenit în Parlament, după o absență de câțiva ani, regăsindu-și forța și verva retorică obișnuită, dar neglijând activitatea organizatorică. Faptul că s-a uitat radicalismul inițial, că s-a renunțat la retorica vehement anti - politicianistă, putea să determine diluarea discursului politic și, în consecință, o criză de proporții a Ligii, din perspectiva pierderii simpatiilor electorale din fiefurile sale politice. Drept dovadă, în anul următor, 1927, gruparea avea să înregistreze un vizibil recul electoral prin pierderea a peste 50% din sufragiile obținute în

⁹⁵ Ioan Scurtu și Liviu Boar (coord.), *op. cit.*, 1995, p. 582-584.

⁹⁶ Corneliu Z. Codreanu, *op. cit.*, 1936, p. 286-290.

1926. Dacă în 1926, Liga obținuse 124778 de voturi, în anul următor s-a reușit *recoltarea* a doar 52481, respectiv 1,9% din sufragii⁹⁷.

Faptul că nu s-a reușit nici măcar atingerea pragului electoral de 2%, a accentuat tensiunile din cadrul Ligii. Neînțelegerile din sânul grupării existau demult în stare latentă. Liderii partidului aveau opinii diferite în raport cu modul și mijloacele de organizare și propagandă. A. C. Cuza era omul politic tipic perioadei în care s-a format și educat. Era fidel democrației parlamentare și se pronunța pentru lupta de idei, bazată pe propagandă și pe agitarea treptată a maselor. Alți lideri și reprezentanți ai L. A. N. C., au susținut necesitatea radicalizării mișcării⁹⁸. Momentul de criză este accentuat și de desprinderea tinerilor „Văcăreșteni”, în frunte cu Corneliu Z. Codreanu, care vor constitui, la 24 iunie 1927, Legiunea Arhanghelul Mihail, decisă a păstra o poziție echidistantă în raport cu cele două facțiuni din Ligă. Întemeierea Legiunii, consemna distanțarea nucleului dur, studentesc în frunte cu Corneliu Codreanu. Conflictul dintre generații, deosebirile de ordin tactic, neimplicarea lui A. C. Cuza în problemele organizatorice ale L. A. N. C., au creat o stare de nemulțumire și frustrare, peste care s-au suprapus rezultatele dezastruoase înregistrate la alegerile din 1927. Tinerii aderenți au fost primii care au sesizat carențele de organizare ale profesorului Cuza. Corneliu Zelea Codreanu fusese trimis la studii doctorale în Franța, la Grenoble, unde a aflat din epistolele vechilor camarazi de criza prin care trece L. A. N. C. Revenit în țară, Codreanu a încercat reconcilierea celor două grupări, inițiativă eșuată după cum el avea să afirme mai târziu, în cartea *Pentru legionari*. Modul cum a fost primit și tratat de către A. C. Cuza, i-a întărit convingerea lui Codreanu că, sciziunea s-a produs ca urmare a slăbiciunilor lui Cuza, a proastei comunicări dintre liderii Ligii, a lipsei coeziunii sufletești („lipsa de unitate sufletească”), fundamentală pentru existența unei organizații care era „înconjurată din toate părțile de ochi inamici, care încearcă să profite de orice neînțelegere internă”⁹⁹. Așadar, Codreanu îl acuza pe profesorul Cuza de proasta gestionare politică a crizei, fiindcă nu a făcut față acestei

⁹⁷ Marcel Ivan, *Evoluția partidelor noastre politice în cifre și grafice 1919-1932*, Sibiu, 1932, tabelul VII.

⁹⁸ Gabriel Asandului, *op. cit.*, p. 202; Corneliu Ciucanu, *op. cit.*, 2009, p. 127-132.

⁹⁹ Corneliu Zelea Codreanu, *op. cit.*, 1936, p. 260-263; idem, *Circulări și manifeste, 1927-1938*, München, 1981, p. 2.

provocări, nu a reușit să elaboreze un plan de luptă coerent, fiind „incapabil de organizare, incapabil de educație tehnică și eroică, incapabil de a conduce forțe”¹⁰⁰. Tinerii activiști naționaliști conduși de Codreanu îi reproșau profesorului Cuza neimplicarea organizatorică și educațională, deși acesta era inegalabil sub aspect doctrinar și științific. Totodată, ei observau că A. C. Cuza n-a emis „directive în materie de acțiune” și nu a fost destul de abil să „netezească neînțelegerile și nepotririle” inerente oricărei organizații¹⁰¹. Ulterior, neînțelegerile de ordin tactic, ivite în 1927 și care au determinat retragerea *Văcăreștenilor* din Ligă, au evoluat spre adversități ireconciliabile în următorul deceniu interbelic. În *Cărticica șefului de cuib*, considerată adevărat *catehism* al vieții legionare, Codreanu indica formațiunea cuzistă drept principal vinovat de toate ingerințele și *prigoanele* la care au fost supuși legionarii¹⁰².

Diminuarea influenței politice a L. A. N. C. și a profesorului Cuza după disoluțiile anului 1927, sunt confirmate și în plan electoral prin insuccesele înregistrate la alegerile generale din 1927 (52481 voturi, respectiv 1,90%)¹⁰³ și la alegerile din 1928 (32273 voturi, adică 1,14%)¹⁰⁴. De exemplu, rezultatele electorale obținute de L. A. N. C. în circumscripțiile basarabene, arată că mesajul naționalist antisemit nu a fost bine receptat de populația votantă. Liga a depus liste în cinci județe, adjudecând procente precare, deși în trei județe a trecut de pragul electoral de 2%. La o primă analiză a distribuirii voturilor cuziste, în alegerile parlamentare din 1927, se observă o disproporție a voturilor acumulate de Ligă în județele din nordul și centrul Basarabiei (Bălți – 3634 și aproximativ 8%, Orhei – 2797, respectiv 6,72%, Lăpușna – 1119 adică 2,16%, Tighina – 912 voturi, cu 2,12%), față voturile adjudecate în sud, la Ismail, județ cu o configurație etnică amalgamată (389 votanți și 1,10%)¹⁰⁵. Aceeași proporție se păstrează și în anul electoral următor. Alegerile generale din decembrie 1928 reliefează o situație relativ bună a L. A. N. C. în județele nordice, (Orhei cu 4,18% și Bălți cu peste 7%), în raport cu scorurile electorale, în scădere, realizate în județele Tighina

¹⁰⁰ Idem, *op. cit.*, 1936, p. 257-263. A se consulta îndeosebi subcapitolele *Primejdii ce pândesc o mișcare politică* și *Critica Conducătorului*.

¹⁰¹ *Ibidem*.

¹⁰² Idem, *Cărticica șefului de cuib*, București, 1933, p. 114.

¹⁰³ *Monitorul Oficial*, nr. 153, din 14 iulie 1927.

¹⁰⁴ *Monitorul Oficial*, nr. 283, din 19 decembrie 1928.

¹⁰⁵ *Monitorul Oficial*, nr. 153, din 14 iulie 1927.

(1,33%) sau Soroca (0,5%), județ cu o organizație cuzistă foarte slabă față de filiala național - țărănistă, de exemplu. De altfel, Partidul Național - Țărănesc a fost principalul beneficiar electoral al alegerilor parlamentare din 1928, obținând o majoritate de excepție în contextul luptelor electorale interbelice. Tot în 1928 are loc *defecțiunea* organizațiilor cuziste din Chișinău și din județele Lăpușna și Cetatea Albă, fapt ce accentuează momentul de criză prin care trecea Liga cuzistă. Autorul sciziunii, Nicolae Negru, cel ce aderase la L. A. N. C. cu anumite rezerve, după cum arăta nota - sinteză, avea să declare, mai târziu, că oamenii de încredere din Basarabia ai profesorului Cuza au îmbrățișat antisemitismul doar „ca mijloc de căpătuială”¹⁰⁶. În acest sens, N. Negru reconstituie Liga Creștinilor Basarabeni sub sloganul: „Jidanii în Palestina, hoții la pușcărie și nebunii la balamuc”¹⁰⁷. Diferențele și sciziunile apar și în condițiile în care autoritățile de poliție, siguranță și jandarmerie urmăresc, pas cu pas, mișcarea naționalist - creștină, împiedicând-o să-și susțină activitatea de propagandă și organizare a filialelor.

Schimbările politice de anvergură de la începutul anilor '30 (revenirea pe tron a lui Carol al II-lea și marea criză economică) au fost de rău augur pentru L. A. N. C., care nu a mai reușit să obțină rezultatele din 1926. Participarea la alegerile parlamentare din 1932 avea să readucă Liga într-o situație mai favorabilă pe plan electoral și parlamentar. Liga cuzistă a reușit să-și depășească rezultatele din 1926, obținând 159107 voturi, adică 5,32%, după ce, în 1931, obținuse doar 113863, adică 3,89% din numărul total de voturi¹⁰⁸. Cu toate aceste succese electorale, L. A. N. C. a continuat să fie o formațiune insignifiantă pe scena politică românească, fără o influență determinantă în societatea românească. Abia după fuziunea L. A. N. C. cu Partidul Național - Agrar, condus de Octavian Goga (14 iulie 1935), noua formațiune rezultată, numită Partidul Național Creștin, va cunoaște o anumită resurrecție doctrinară și organizatorică, ba chiar va accede la putere în contextul alegerilor indecise din decembrie 1937.

Deși clasat doar pe locul IV după P. N. L., P. N. Ț. și Partidul „Totul pentru Țară” (Mișcarea Legionară), Partidul Național - Creștin a

¹⁰⁶ Cf. *Scutul Național*, Chișinău, nr. 47, din 25 octombrie 1931.

¹⁰⁷ Vezi *Actul Constitutiv, Statutele și Programul Ligii Creștinilor Basarabeni*, Chișinău, 1928.

¹⁰⁸ Marcel Ivan, *op. cit.*, tabelul VII.

înregistrat el un real succes electoral, obținând 9,15% din sufragii și 36 de mandate. Vechiul discurs naționalist al profesorului A. C. Cuza a fost reactivat și reactualizat, cu mai multă vehemență, de către poetul O. Goga, devenit, după fuziunea din iunie 1935, președintele executiv al P. N. C. În urma alegerilor din 1937 s-a demonstrat că național - creștinii au fost puternici în Basarabia unde au obținut 21,3% din voturi și în Moldova unde au primit 17,1%. Un număr important de voturi a fost acordat P. N. C. de vechile bastioane cuziste din nordul Basarabiei și din Moldova, unde populația românească se confrunta cu problema evreiască. În consecință, electoratul a fost sensibilizat de mesajul antisemit al partidului condus de A. C. Cuza și O. Goga. În celelalte provincii istorice, mesajul electoral național - creștin a fost mai slab perceput de electorat, obținându-se în medie sub 10%¹⁰⁹.

Pe lângă formațiunile politice amintite, doar trei partide au mai reușit să depășească pragul de 2%. Partidul minorității maghiare a obținut 4,43%, recoltând voturi din județele Satu Mare, Sălaj, Cluj, Mureș și din secuime. Liberalii georgiști au obținut 3,89%, iar țărâniștii radicali ai lui Grigore Iunian, 2,25%¹¹⁰.

La alegerile din 20 decembrie 1937, numărul de alegători a depășit pentru prima oară cifra de 3 milioane, fapt ce demonstrează interesul politic sporit al corpului electoral și participarea conștientă a unor pături tot mai largi ale populației¹¹¹.

Orientarea corpului electoral către partidele de dreapta este o altă realitate ce transpare din rezultatele înregistrate la alegerile generale din decembrie '37. Blocul formațiunilor politice de dreapta (legionarii, național - creștinii, georgiștii), au obținut în total 28,63% din sufragii. Acest procent dovedește receptivitatea electoratului pentru mesajul naționalist și apariția unei noi elite politice, care concepe altfel exercițiul guvernării decât partidele ante și interbelice.

Receptivitatea electoratului pentru discursul naționalist l-a determinat pe Carol al II-lea să încredințeze mandatul formării unui nou guvern de alegeri lui O. Goga, liderul P. N. C.¹¹². Manevra regală

¹⁰⁹ C. Enescu, *op. cit.*, p. 13.

¹¹⁰ N. N. Petrașcu, *Evoluția politică a României în ultimii douăzeci de ani (1919-1938)*, București, 1939, p. 168.

¹¹¹ C. Enescu, *op. cit.*, p. 13.

¹¹² Vezi Carol al II-lea, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol. I, 1904-1939, ediție Marcel Ciucă și Narcis Dorin Ion, București, p. 234. Trecând în revistă ultimile evenimente, respectiv rezultatele electorale, regele a hotărât formarea

urmărea să satisfacă curentul naționalist, dar în același timp să-l învrăjbească. În cabinetul Goga a intrat și Armand Călinescu, recunoscut în toate mediile politice ca mare adversar al Gărzii de Fier¹¹³. A. Călinescu a primit portofoliul Ministerului de Interne cu misiunea expresă de a supraveghea pe Goga¹¹⁴, ce manifestase interes pentru o înțelegere politică cu Zelea Codreanu. Rolul Ministerului de Interne era capital în situația nou creată, deoarece abuzurile aparatului polițienesc și ale jandarmilor aveau rolul de a aduce Mișcarea Legionară și P. N. C. pe poziții ireconciliabile¹¹⁵. În urma unei întrevederi între Goga și Codreanu¹¹⁶, ultimul își retrage formațiunea politică din campania electorală¹¹⁷. Acordul Goga - Codreanu l-a determinat pe Carol al II-lea să ceară demisia cabinetului Goga, instaurând regimul personal autoritar prin lovitură de stat din 10 februarie 1938¹¹⁸.

În planurile Palatului, guvernul condus de O. Goga a avut rolul să compromită ideea unei guvernări naționaliste și să niveleze drumul instaurării dictaturii carliste, vizate de rege și camarilă, încă de la

unui cabinet național - creștin deși era conștient că „o guvernare cu aceste elemente hotărât antisemite nu va putea fi una de lungă durată și că după aceea voi fi liber să pot lua alte măsuri mai forte, măsuri care să mă descătușeze atât țara cât și pe mine de tirania, adesea atât de nepatriotică a meschinilor interese de partid. Cum era de așteptat atâta a așteptat Goga, era împlinirea ambițiilor sale, umflându-se ca un broscoi, primește a forma guvernul în condițiile care i le-am impus”. Aceste condiții au constat practic în introducerea în guvern a unor oameni politici fideli intereselor Palatului. Scopul acestei „infiltrațiuni democratice” era de „a obține o frână pentru anumite excese ce erau de temut”. Totodată, regele fixează cinic și rolul ce trebuia jucat de Armand Călinescu în postura de ministru de Interne: „Acuma mai este un punct important. Goga, mai ales, și Cuza sunt dușmani de moarte ai gardiștilor și hotărâți de a întreprinde orice pentru exterminare lor; în aceasta, vor fi secondați perfect de Călinescu, care este complet de acord cu ei”.

¹¹³ *Ibidem*.

¹¹⁴ Francisco Veiga, *op. cit.*, p. 191.

¹¹⁵ Kurt W. Treptow, *Politica regală și alegerile din 1937-1938*, în *Europa XXI*, vol. III-IV (1994-1995), p. 182. Utilizarea pe scară largă a violenței împotriva Mișcării Legionare în timpul campaniei electorale a făcut parte din planul conceput de ministrul de interne Armand Călinescu (vezi Armand Călinescu, *op. cit.*, p. 308-373).

¹¹⁶ Mihail Sturdza, *România și sfârșitul Europei. Amintiri din Țara pierdută*, Alba Iulia, Paris, 1994, p. 125.

¹¹⁷ *Ibidem*, p. 126.

¹¹⁸ Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *op. cit.*, p. 337; Gheorghe. T. Pop, *op. cit.*, p. 199.

înscăunarea lui Carol al II-lea în iunie 1930. Instituirea dictaturii regale în februarie 1938, după acel scurt intermezzo de 44 zile, cât a durat guvernul Goga, era o consecință a degenerării democrației parlamentare interbelice, confundată din ce în ce mai mult cu politicianismul vulgar, realitate pusă pregnant în lumină de evenimentele politice desfășurate la sfârșitul anului 1937 și, mai ales, de alegerile parlamentare din 20 decembrie 1937¹¹⁹. Lovitura de stat de la 10 februarie, ca reflex a scrutinului, a determinat inevitabil evenimentele anului 1938: abrogarea Constituției din 1923, dizolvarea partidelor, cenzura și starea de asediu și, evident, instaurarea regimului autoritar carlist¹²⁰.

Abstract

STUDENT MOVEMENTS IN 1922-1923. THE CREATION AND ACTIVITY OF THE NATIONAL CHRISTIAN LEAGUE DURING THE FIRST DECADE OF THE INTERWAR PERIOD

After World War I, Romanian society confronted with problems resulting from the complex process of administrative and legislative democratic adjustment to the new ethnical, economical, and territorial realities resulting from the Great Union. Land reform and universal suffrage led to substantial modifications in the country's economical and socio-political physiognomy, accelerating the rhythm of the process of modernization and development of the democratic institutional structures of interwar Romania. Both the land reform, carried out through massive expropriation, and especially the universal suffrage allowed new social segments, ignored until then, to enter the political life, eroding the political and economical foundation of the great landlords which were mostly grouped in conservative parties.

The Romanians had great hopes and expectations which they were acutely claimed/ portrayed by press, political meetings, cultural societies and civic associations after the Great Union. At the same time, all these hopes for a better future were strenuously expressed by young people that had recently returned from the trenches and entered universities, with all the idealism and elation characteristic of their age. Universities of Jassy, Bucharest, Czernowitz and Cluj were about to be confronted with a huge number of students coming from the newly united provinces, most of them with left-wing affinities or even

¹¹⁹Corneliu Ciucanu, *Electoratul din România interbelică*, în *Istorie și societate*, vol. III (coord. Gheorghe Buzatu, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea), București, 2006, p. 89-93.

¹²⁰Idem, *op. cit.*, 2009, p. 349 și urm.

communists. Due to the personality and influence of professor A. C. Cuza, nationalist students launched a real right-wing assault in the University of Jassy.

Student movements of December 1922 – started in Cluj University but continued strenuously in the other universities – and explicit claims to apply the *numerus clausus* principle are the founding moment and argument of the 1922 generation, as students' representatives who became leaders of the national-Christian movement of the 1930s defined themselves later. These student movements were a significant stage in the genesis and evolution of the Right in interwar Romania. Other significant facts are also the way in which professor A. C. Cuza from Jassy managed to capture the most important student leaders, the continuation of claiming actions in 1923 and, finally, the creation of the National-Christian Defense League with the large participation of the nationalist students. The professor of Jassy preached encouraging the Romanian element in every domain but especially in the University, mainly through his Political Economics courses taught over a quarter of a century. His speeches maintained an atmosphere of students' resistance against the intrusion of the authorities in student life and university, against left-wing and pro-Jewish press, and though preparing the student movement of 1922-1923 and the founding and the activity of the political organization named the National-Christian Defense League.